

denskabsmanden, kan peges paa Side 22, hvor Forfatteren er ved at hævde, at naar Staten ikke behøver at opsamle disponible Reserver til Imødegaaelse af ekstraordinære Tab, behøver den heller ikke at danne bundne, tekniske Reserver til Dækning af allerede realiseret Risiko, og at en saadan fuldstændig Opgivelse af alle forsikringstekniske Principper vil berøve Anstalten Publikums Tillid og umuliggøre dens Virksomhed. Slutningsrækken er aabenbart usikker. Fordi en Mand mener at kunne undvære en Lynafleder paa sit Hus, kan han godt være interesseret i, at Funderingen er tilstrækkelig.

Der kan ogsaa nævnes Udviklingen S. 36, hvorefter man ikke vil faa nogen Billiggørelse af Forsikringen, hvis Statsanstalten skal forsikre selv de farligste Risikoer, og disse skal betale Præmie svarende til Risikoen, og endvidere det ret stærkt udnyttede Eksempel paa samme Side, der kun viser, at de private Selskabers Præmiesatser har været galt jugerede. Ligeledes savner S. 17 en Anførelse af, at de private Selskaber ikke alene indtjener det som Dividende udbetalte Udbytte, men yderligere Henlæggelser, Friaktier o. lign.

Men disse Anker hindrer paa ingen Maade Bogen i at opfylde sit Formaal, og der er kun Grund til at ønske Komitéen til Lykke med den gode Begyndelse.

O. B. Kofoed.

E. BOSSE: *Norwegens Volkswirtschaft vom Ausgang der Hansaperiode bis zur Gegenwart I—II.* Jena, Gustav Fischer 1916. 460 + 780 Sider.

STANGELAND: *Pre-Malthus doctrines of population*, udgivet i *Studies in History, Economics and Public Law*, Columbia University 1915.

LUDVIG FJÆRLI: *Lærebog i Nationaløkonomi*, Aschehoug 1919 og *De offentlige Finanser*, Trondhjem 1919.

Dr. E. Bosse har her udgivet et mægtigt Værk, der har krævet et stort Taalmodighedsarbejde. Intet mindre end at skildre Norges økonomiske Liv fra 1550 til 1912 har været hans Formaal.

Han begynder med at vise, hvor smaa og lidet betydende Byerne var i 1500 — 5 % af den halve Million, der da levede i Norge, vare Byfolk. Han gennemgaar Bondestandens Rettigheder, hvorvidt Byerne har Statsret, om Bønderne maa sælge Træ til fremmede Købmænd, om de almindelige og specielt Byprevilegiens Striden imod Hanseaternes og Hollændernes Rettigheder.

Norge var i det 14de Sekel et Exportland; vi ser, at i en Havn nær ved London var Ind- og Udførselen 50 % norske Varer — dette siger os nu kun, at dets Varer gik til den bestemte Havn. Træ var Hovedartiklen — ofte i tilskaaret Tilstand; norsk Lovgivning ønskede allerede i Middelalderen Export af forædlede Varer.

Vi følger, hvorledes Skovene ødelægges ved Syd-kysten og Skovdrift trækker sig nordover og indover, og hvilke Følger det har for de forskellige Byers Udvikling, ligesom vi ser, hvorledes Staten skrider ind, snart ved at lægge Udførselsafgiften — som Nordmænd paastaar ene er til Fordel for den danske Statskasse, — snart ved at give visse Skovfredningsregler.

Ogsaa over Fiskeriet faar vi rige — for rige Oplysninger, ligegyldige i Forhold til det Besvær, hvormed de er samlede; vi faar at vide, i hvilken Form de forskellige Fiskesorter exporteredes, om ferske, saltede, tørrede eller flækkede.

1397 gør Margrethe Bjergværksdrift til et Regale, som har haft stor Betydning for Norge; Forfs. Oplysninger synes her noget tynde, sammenlignede med den righoldige svenske Litteratur om Bjergværksdriftens Vilkaar. Bedst er Fremstillingen af Bjergværksdriften under Enevælden med dens snurrige Underskudsøkonomi; vi ser Guldværket ved

Eidsvold, som i en halv Snes Aar gav for 3 000 Rdl. Guld med en Udgift af 4 500 Rdl.

Landbrugsstatistikens Tal er først gode fra Slutningen af det 18de Sekel, hvor Forf. har f. Ex. Martfeldts Kornplan at gaa efter: vi ser, hvor slet Norges Landbrug stod, teknisk set endog bag Danmarks; endnu i den første Femtedel af det 19de Sekel stod Norge som Danmark før Jordreformerne m. H. t. Teknik.

Hovedafsnittet er vel Gennemgangen af Skibsfartens Kaar: her er en Rigdom af Detailler, der forvirrer; man ser dog, hvorledes Norges Skibsfart arbejder sig ud af Hanseaternes Greb, for at blive Bytte for Hollændere og Englændere, indtil tilsidst norsk Skibsfart tager mere end sit eget. Afsnittet om Defensjonsskibene er lærerigt.

Hvor Forf. mest er hjemme er vel Afsnittene om Traktater og international Handelspolitik. Her er megen Flid og Kendskab, særlig m. H. t. Traktaterne efter 1700. Vi følger i disse Kampen mellem Hollændere og Hanseater, og senere Kampene mellem Hollændere og Englændere, og mellem disse og Franskmænd.

Toldhistorien er at begynde med paa en Gang for summarisk og for detailleret; den er vist god nok, saavidt den kronologisk giver Udviklingen; men Forf. overlader Læseren at trække Linien.

Iste Bog falder i to Afsnit: Sén-Middelalderen og Merkantilismen; anden Bog omfatter Norge i det 19de Sekel. Jo længere vi naa frem, des fyldigere bliver Oplysningerne, des længere Tabellerne, og det maa siges, at vi staar overfor et enestaaende rigt Talmateriale, saa stort, at Bogen i for høj Grad bliver en Materielsamling.

Baade for Landbrug, Bjergværk, Fiskeri, Industri, Transport og Samhandel faar vi alle de Tal, man kan orke, men Forf. burde — netop da han efter sine Kildeangivelser at dømme synes særdeles belæst, have været i Stand til at fylde Tallene og give dem Liv.

Et Afsnit om Statsfinanserne i det 19de Sekel falder noget udenfor Rammen, og et kort Afsnit om Norges Bankvæsen efter 1814 er meget nyttigt, men hviler atter paa en Statistik, der for meget er Materiale. Jeg vil sige det saaledes, at ud af den Bog kan der skrives en fortræffelig, nøjagtig økonomisk Historie, naar Mængden af de for Helheden ofte ligegyldige Tal skæres ned, og erstattes med en Beskrivelse, der giver de resterende Tal Liv og Indhold.

I dette om saa stor Taalmod, Flid og Nøjagtighed vidnende Værk er Dr. E. Bosse Historiker og Statistiker, derimod kun i ringe Grad Nationaløkonom. Som Historiker virker han ved Detaillernes Rigdom, om end disse Detailler hører til en ganske ensidig Kreds, nemlig Fiskeri og Søfartsstatistik samt Toldindkomster. Man kan ikke noksom rose den Myreflid, hvormed Forfatteren i første Del — Norge under Danmark — har samlet alle disse Tabeller over de enkelte Byers Ind- og Udførsel, Fiskeri, Toldindkomster og Skibsfart. Derimod synes jeg der mangler alle disse Oplysninger, som giver Tabellerne Liv.

Forfatteren burde som Optakt efter let tilgængelige Kilder have givet et Par Kapitler om Norges Økonomi før 1500. Man har for meget paa Fornemmelsen, at Forfatteren kun kender lidet til Norge før denne Tid. F. Eks. hvad Forfatteren siger om Bjærgværksdriften, som først under Kristian II skal være kommet i ret Gang, kan næppe være rigtigt. Hans Bemærkning i første Dels Kapitel II, at Norges Handel ikke er knyttet til Byerne ved særlige Rettigheder, afkræftes af hans positive Oplysninger i Kapitel IV om de specielle og almindelige Byprivilegier.

I hans Toldhistorie savner jeg en Paavisning af, hvorledes Tolden udviklede sig fra Løsepenge og Regalretten over Floder og Sejlløb gennem at være en Afgift paa Næring til at være en moderne Forbrugsafgift. Imidlertid kan man finde hvorledes Tolden fra at være Afgift paa den fremmede Købmand bliver Afgift paa Varen, men det staar

saa spredt og svagt pointeret, at man let overser det. Det samme gælder om Udviklingen hen mod Merkantilismen. Forfatteren burde have vist, hvorledes Merkantilismen kan findes tilbage i Middelalderens Slutning, og at f. Eks. Kristian II maa kaldes Merkantilist. Ligeledes faar man ikke fat paa, hvorvidt Toldlovgivningen fra Dronning Margrethe indtil Enevælden var en speciel norsk Lovgivning eller en fælles dansk-norsk.

Under Afsnittet Traktater savner jeg meget om Hanseaternes Forhold; en Bog som Christensen: Hanseaterne i Unionstiden burde være brugt.

Forfatteren tager Begrebet Stabelret i en altfor snæver Betydning: Transitoplagsret. Men den væsentlige Fejl ved første Del er, at der mangler Syntese. Den fremtræder som en paa visse Omraader meget udtømmende Materialsamling, men Læserne har et for stort Arbejde med at sammenholde ikke blot de enkelte Afsnit, men ogsaa Forbindelsen mellem disse indbyrdes. Forfatteren er en dygtig Arkivundersøger, en Samler af undertiden for megen Statistik, men den historiske Linie og de nationaløkonomiske Betragtninger mangler i alt for høj Grad.

Med Hensyn til Myntangivelserne lider de af den Fejl, at man ikke ved hvad for Dalere han taler om. Har Forfatteren opdaget, at Tolden under Oldenborgerne indtil Courantdalernes Indførelse erlagdes i Speciedalere, medens Ind- og Udførselstallene efter Tid er Kurantdalere, Rigsdalere og Kronedalere af varierende Valeur.

I anden Del — Norge i det nittende Aarhundrede — beklager jeg, at Forfatteren gaar saa let henover det interessante Tidsrum mellem 1815—30. Hans anden Del er paa en vis Maade bedre end hans første og viser, at han er i Stand til at skrive en Bog, der svarer til Scharlings og Falbe-Hansens Danmarks Statistik. Hans Statistik er i det 19. Aarhundrede udtømmende, men der er for mange Tal, og atter her savner jeg det Sammendrag af Tallene, der viser, baade hvorledes Norges Økonomi skifter Retning,

og hvorledes Svingningen sker indenfor Retningslinien paa Grund af gode og daarlige Tider. Forfatteren, der iøvrigt har en righoldig Literaturopførelse, burde for Tidsrummet 1870—1902 have anvendt Einersens Afhandling om Kriser og denne Bogs righoldige norske Materiale. Ogsaa i anden Del savner jeg de nationaløkonomiske Synspunkter. Enheden dræbes af de umaadelig mange Tal.

I Betragtning af Forfatterens Flid og hans Evne til paa saa mange Omraader at samle og sigte et Talmateriale, og i Betragtning af at Forfatteren, medens han skriver Bogen, øjensynlig vinder i Fremstillingsevne, slutter jeg ikke blot, at han er i Stand til allerede paa Basis af den nuværende Bog at give en Fremstilling af Norges økonomiske Liv, men ogsaa, at han er i Stand til at behandle Økonomiens Politik; men han er for meget Germanernes Lærling i den Forstand, at for ham synes den flittige Materialsamling mere vigtig end den samlede Viden og Overblik, som til syvende og sidst giver en Bog Værdi.

Af Dr. Stangeland foreligger Særtryk „Pre-malthus Doctrines of population“, udgivet i „Studies in History, Economics and Public Law“ af Columbia University.

I Bogens første 2 Kapitler viser han sig som en Mand med megen filosofisk Dannelse og med Evne til at beklæde et Professorat i Sociologi. Jeg er ikke i Stand til at se om Citaterne er første Haands eller anden Haands, men selv i sidste Fald maa der ligge en stor Læsning bag ved hans Arbejde. I de følgende Kapitler viser han sig ogsaa at være velbelæst i nationaløkonomiske Arbejder, ikke blot i de Afsnit, der berører hans Speciale. Man kan selvfølgelig gøre de samme Indvendinger mod Dr. Stangeland som f. Eks. mod Dr. Keilhau, ja selv mod Bøhm-Bawerk, ja egentlig mod alle dogmehistoriske Forfattere, at han tager for meget med, forsaavidt man ved at strække og fortolke kan faa tilstrækkelig mange Autorer ind under samme teoretiske Gruppe; særlig gælder det jo Forfattere

inden det 19. Aarhundrede, at man med lidt god Vilje kan indrubicere den samme Forfatter som Tilhænger af ganske forskellige Teorier, baade fordi de ofte udtrykker sig unøjagtig, og fordi Kvalifikationer og Undtagelser fra Hovedreglen virkelig kan siges at gøre dem til Forsvarere af en hel anden Teori, og endelig fordi Teorier altid løber over i hinanden.

I Bogens 3 sidste Kapitler aabenbarer Forfatteren netop denne Fejl, ingen Dogme-Historiker synes at undgaa. Men i det store og hele maa jeg indrømme, at Bogen er et fortrinligt Arbejde, hvis Mangler mere skyldes Emnet og Opgaven end Forfatteren.

Hr. Fjærlis prisbelønnede Lærebog i Nationaløkonomi er en fortræffelig lille Indførelse i Nationaløkonomien; Fremstillingen er klar og letløbende; man savner en historisk Indledning og man er ikke i Stand til at bedømme, hvorvidt Forfatteren selv har videnskabelige Evner eller blot en praktisk og dygtig Lærer ved en Højskole.

Betydelig bedre er hans Finansvidenskab, der som Lærebog er hel god. Imidlertid savner jeg atter her en filosofisk Grunduddannelse; hans Inddeling af Statsudgifterne er ganske vilkaarlig, hans Afsnit om Beskatningens Grund-sætning er ikke meget dyb, men den er brugelig ved Undervisning. Naar han har skrevet denne Bog, som han har gjort, er det umuligt at dømme, om hvorvidt han paa noget Omraade af Finansvidenskab har trængt dybere ind i Faget. Han er sikkert en flink og forstandig Lærer; om han er mere, kan jeg ikke se.

Dr. L. V. Birck.